САНА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 34 (7263) ● 1992 сыл. Күлүн түгар 19 күнэ. Чэппиэр ● Сыаната 8 харчы

✦ *Сүөһү кыстыга* ✦

САҢА ТӨРҮӨХХЭ МИЭСТЭ СУОХ

Быйыл Субуруусай аатынан совхоз Болтоноотоолу отделениета 1100 ыынах сүөһүнү, ол иһиттэн 396 ынаҕар ынах, кыстаан туруорар. Аастыт сылга дорохчой аҥылыгы соҕотуоннаах былаанын ыраах ыраах толорботоҕо. Ол иһин 90-са тонна оту ыаллыы Таатта ороҕуонуттан атастаһыкка ылбыттар. Аны аастыт саас Амма уута эрдэ түһэн хаалан, комбикормнаах барҕалара Таатта ороҕуонугар сүөкэммитэ. Онон соҕотох отделение кыаҕар тиэйэр-таһар үлэлэрэ олус киэптээһиннээх кыстыктара аанан эрэр. Билигин даҕаны 120-чэ тонна комбикормнара тиэллэхтээх, ону таһыынан мантан саас 50-са тонна оту атыыластахтарыгар эрэ хара сиргэ үктэнэр кыахтаахтар.

Бытархан тымныы үгэнэ турдаҕына «молуйуоннээҥиэн» аатталлар хотоннорго тоҥон, аҕыс айдаан, түгэх түрүлүөн буолбута. Ол иһин иккиэ бырааҕыллыбыт хотоннорун сорҕутан, сылытан, сүөһүнү көһөртүүргэ күһэллибиттэрэ Итинник «сонуччу түбүлэзбит түрүлүоннэр охсууларыгар Болтоноо эҥэр 6, Кындалта 3 хотоҥуттан олус кыараҕастык кыстаан олороллор. Субад сүөһүнү көрүүгэ үлэһит иллиҥ тиийбэтиттэн, нагрузкалара аҕыс улахан, биирдии киһиэхэ 50—60 төбө тиксэр курдук. Кындаллар бириигэдьиирдэрэ уурайан Болтоноҕо бириигэдьиирдии сылдьар, зоотехник идэлээх А. Е. Догдонова кинилэри эмиэ дьаһайар. Манна балачча сүөһү кыстаан турар. Үс хотоҥунан 380-са сүөһүттэн 60-са — ыанньык. Итиннэ үлэлээччилэри салайыы, хонтуруоллааһын төбөлөөх даҕаны түбүктээҕин, киэптээһиннээҕин кытта Августа Егоровна аахса барбат, отделение уопсай интэриэһинэн салайтарар. Ол эрээри үлэ-хамнас саҥаабыт курдук барыта эриэ-дэхсиник барбат. Күнүөрү кыһын манна сүөһү өлүүтэ тахсыталаан ыксаталыы сылдьыбыт түбэлтэлэрэ эмиэ суох буолбатах этэ.

Субу күннэргэ ыынахтар төрөтөлөөн эрэллэр. Онон бириигэдьиири саҥа төрүөҕү туруорар миэстэни булуу боппуруоһа улаханнык эрийэр. Билигин туругунан 52 ынах төрөөтө да, ыанньыксыттарга бэйэлэриттэн туралларыгар, «Эрчим-1» уонна «Кэскил-1» фермаларыгар миэстэни таһаарыкар кыахтара суох. Мунур уйуктарыгар тиийэннэр «Аргыска» туруоларга быааннаныллар да, хотоннорго олус сиктээх. Ону даҕаны манна эльбэх ньирэйи киллэрэр кыахтара суох. Отделениева маассабай төрөөһүн аныгы ыйга күүтүллэр. Онон субу күннэргэ саҥа төрүөҕү ханна туруоларга сири сүбэлэһэн быһаарар баҕалаахтар уонна ньирэйи көрөөччүлэр сүүмэрдэнэхтээхтэр.

Үүт ыамыгар аастыт сыллааҕы сорудах туолбатаҕа. Ол эрээри биирдиилээн үчүгэй үлэһиттэр баалларын, Холобур, «Аргыс» ферма коллектива хас биирдии фуражнай ыынахтан үүтү ыаһыҥыа 2000-лаах кирбиннии аһарбыта. Оттон быйыл хас биирдии ыанньыксыттарыгар сорудахтарын быдаанаан бараннар, субу бытарыйыы айдаанныгар үтүрүйтэрэн, үлэһиттэрин кытта дуоҕабардаһа иликтэр. Сүөһү туругун мөлтөппөт, үүт ыамын ньамталыт туһугар эбии аҥылыгы биирдиилээн үлэһиттэриттэн оҥорторо сатыыллар да, иһит-хомуос тиийбэтиттэн, хаһыаппыт суоҕунан олус кэмчи. Эбии аҥылыкка анаан дулҕаны астарбатахтар. Билигин отделениева күнүгэ ортотунан 5-6 центнер курдук үүт ыанар уонна тута үүт заводугар киллэрилиэ эбит. Күнүгэ ынах ахсыттан 4-5 кг от бэриллэр. Ону кытта эбии аҥылыгы дэлэччи оҥорон сиэтэллэрэ буоллар, үүтү ыаһыҥыа балачча үрдүк көрдөрүүнү ситиһиэхтэрин мүлчү туталлар. Былырыын бэлэмнээбит 90-са тонна силистээхтэрин ынахтар маассабайдык тороотохторуннэ уонна саас хара хаксыыр саҕана туһанарга суоттанан олус харыстыыллар. Оттон тиийбэт 50 тонна отторун эмиэ ыалларын кытта кэпсэтиһэр баҕалаахтар.

Отделениеҕа сүөһүнү көрүүгэ-истиигэ үлэһит иллиҥ тиийбэтэ бэйэ сүрүн ыһыалаларынан буолар. Быйыл саас «Эрчим-1» ферматтан 3, «Аргыс» коллективыттан 4 ыанньыксыт үөрэхх барыахтаахтар. Итини таһыынан мантан саас тиэтэлэр төрөөтохторуннэ, эбии 2-3 ыанньыксыт наада буола түһүөхтээх. Быһата, болтоноолор ыччат сүөһүнү, саҥа төрүөҕү көрүүгэ эльбэх үлэһиккэ наадыйаллар. Холобур, билигин «Эрчим-2» фермаҕа 196 борооску турар. Миэстэлэрэ кыараҕас, хотоннорго сиктээх. Ол үрдүнэн иччэ эльбэх сүөһүнү көрүүгэ иҥиэйэх киһи түбүгүрэр. Кинилэр төбө даҕаны кыһаммыттарын иһин кыахтарын таһынан үлэҕэ мылкиллэллэрин кытта аахсыбат буолуохха табыллыбат.

Сүөһүттэн бородуукуйаны ылыыны үрдэтии кыстыгы хайдах түрүктаах түмүктүүллэриттэн, сүөһүнү энчирэппэккэ хара сири булларалларыттан тутулуктааҕын болтоноолор таба өйдүүллэр. Ол иһин кыстык хаалбыт ыйдарыгар бэйэлэриттэн тутулуктаах бары дьаһаллары ылаа сатыыллар.

С. АЛЕКСЕЕВ.

Сааскы ыһыыны ким хааччыйыай?

Өрөмүөннүүр-техническэй предприятие хонтуоратыгар Лена илин энэриэ̀эҥи ороҕуоннар инженерэй сулууспаларын эпиэттээх үлэһиттэрин сүбэ мунньаҕа ааспыт иэдиэлэ баҕатинсэтигэр буолан аастА. Мунньаҕы республикатааҕы «Якутагроснаб» ассоциация генеральнай директора, тыа хаһаайыстыбатын министрин солбуйаччы Е. А. БОРИСОВ салайан ыытта.

Урукку оргүүгэр бу ороҕуоннар инженерэй сулууспаларын баһылыырнөһүүлүүр дьону маннык суһал бараҕаттиэн түмүү, барыларыгар уопсай сыалы-соруҥу туруоруу суох этэ. Сааскы ыһыыга бэлэмнэниигэ суһал правительственнай комиссия тэриллэн үлэлээн эрээрэ итиннэхэ төрүөтүнэн буолла.

Киһи сэргиирэ баар—бу түмсүүгэ республикаҕа тиэйэр-таһар үлэлэри толорор, уматыгынан хааччыйар, саппаас чаастары булар-талар, араас техниканы атыылаһарга дуоҕабардары түһэрсэр тэриллэлэр салайаччылара кыттыбыт ыллылар. Холобур, республикатааҕы «Якутагроснаб» ассоциация генеральнай директорын солбуйаччы Р. Н. Неустроев, республикатааҕы «Агроснаб» база директора А. Л. Мурзин, «Агропромкомплекс» база директора В. В. Фильчатин, «Агропромтранс» автокомбинат директора С. В. Рыбалко уо. д. а.

Сүбэ мунньаҕы аһарыгар Е. А. Борисов хайдах да уустук быһыы-майгы үөскэтэ̀биэхтэн эбии бастакы соруҥунан сааскы ыһыыны бары агрономическай болдьоҥу тутуһан, ис кыахтары аттарынан тэрээһиниэхтиэк ыытыы соруга турарын бэлиэтээтэ. Онуоха техниканан, уматыгынан, саппаас чаастарынан хааччыйар салаа үлэһиттэрэ бу күннэргэ миэстэҕэ сылдьан хаһаайыстыбалар туохха ордук наадыйалларын чуолкайдык билиэхтээхтэрин саҥатта. Егор Афанасьевич «Якутагроснаб» бу күннэргэ техниканы, саппаас чаастары оҥорор заводтары кытта быһаччы сибээстэһэн кэпсэтиэхтэрин саҕаламмытын, эльбэх фирманы, араас ассоциациялары кытта сибээһи олохтоох эрдэлэрин туһунан иһитиннэрдэ. Итиннэ таһыынан бороотуой технологиялаах оборудованиелары, техниканы миэстэҕэ оҥорууну кэҥэтэр сорук туурарын этта. Түмүгүнэн кредити туһаныыга, бартернай кэпсэтиилэриннэн ыытыллыахтаах үлэлэргэ тохтоото.

«Якутагроснаб» ассоциация генеральнай директорын солбуйаччы Р. Н. Неустроев сааскы ыһыыга 6 тыс. тонна сиэмэ бурдук тиийбэтин ааҕанна, ону тэҥэ билигин совхозтардааҕы мастарыстыайдар 50 эрэ бырыһыан туһаныллалларын болҕомтоҕо ылан, техниканы оҥорууннэ̀ниэ̀ннигэ киниэ̀р кыахтарын төбө ыылларынан толору туһанарга этии киллэрдэ. Хаһаайыстыбалар хонуу үлэлэринэн, эти-үүтү оҥоруунан дьарыктаныахтаахтар, оттон техника оҥорууннан атыылаҕарга сүүтэриэххэ диэтэ. Кини инженерэй сулууспаны барытын кининээн тэрийии бириэмэ көрдөбүлэ буолбутун ыйда.

Сүбэ мунньахха эльбэх иһин саҥаатын эттэ. Саппаас чаастары атыылаһыыга сыана олус ыараабыта, сорох таһаҕас Осетрово пордугар хаалбыта, ону республика ыһыыгы суолунан тиэйэргэ күһэллибитэ эҥин ахтылынна.

Түмүккэ ыаллыы ороҕуоннар кылаабынай инженердэрэ муус устар 15 күнүн ааспакка уматыгы бириҥҥи хаһаайыстыбаларынан тиэйиини тэрийэллэригэр, ону тэҥэ ороҕуоннарга техническай хааччыйыы, өрөмүөннэ̀ниэ̀нин пуоннарын тэрийэргэ быһаарыы ылыныллар. Республика салалтатыттан техниканы, саппаас чааһы атыылаһыыга сыананы толуйууну туруорустулар.

С. ПОПОВ.

Иркутскай 3 №-дээх оскуолатын 1 «а» кылааһын үөрэнээччилэрэ уратылаах программаннан үөрэнэллэр. Кылаастара да дьикти: кэрэ миэбэлдэрдээх, телевизордаах, холодильниктаах, икки ис кирбэх хос, оҕолор остуолларга биирдиилээн олороллор. Бу кылаас — чаһыгай. Оҕо үөрэнэригэр талыыра — ыйга 120 солк. биттэрэ.

Снимокка: бүгүн Оля Богданова сааһын туолар. Кини бииргэ үөрэнэр оҕолорун ийэтэ астаабыт бөрүөгүнэн күндүлүүр.

Э. Брюханенко фотота. (ССТА фотохрониката).

● Ыаллардыт олыттара ●

БОРУОБАЛААҺЫН ТАБЫЛЫННА

Дойдуга ыытылла турар сир реформатын көрдөбүлүнэн сири үрдүк кэдьүүстээхтик туһаныы, мунутуур эльбэх бородуукуйаны үүнэрэн аҥы-үөлү дэлэтиигэ кэдьүүстээхтик көмөҥү оҥоруу буолар. Итиннэ̀ кэрдөбүлүнэн салайтаран Ленин аатынан агрофирма М. Г. Егоров аатынан филиалын Н. Г. Старостин салайаччылаах хортуоппуй үүнэрэр звенота кэнниҥ сылларга, сүрүн үлэтин кытта тэҥнэ, сүөһү аҥылыгын үүнэрэргэ идэтийэн эрэр. Ол туһунан мин Николай Гаврильевичы көрсөн ыйыталаспыппар инник маннык кэпсээтэ:

—Барыта 160 гектар сирдээхпит. Онтон 100 гектарыгар хортуоппуйбутун үүнэрэбит. Онтон орпут сирбитин сыҥньатыахтаахпыт. Ол эрээри кылгас кэмнэ алас гынан ааһар күөх сайын быйаҥыттан өссө эльбэҕи туһанан хаалар саҥаанан салайтаран, үс сыллааҕыта звенобутугар сүбэлэһэн баран, сыҥньатар 60 гектар сирбитигэр сүөһү аҥылыгын үүнэрэн боруобалаан көрөргө быһаарыммыппыт. Настаны сылбытыгар ралсы мспыппыт, бэрнэ үүммүтэ. Онтон эр ылан, сүөһү аҥылыгын аҥы сыл ахсын үүнэрэр буоллубут.

Ааспыт сайын 58,5 гектарга горох, эбиэс булкадаһытын үүнэрэн, гектартан ортотунан 189,9 центнер күөх маассаны ылыбыт. Оттон 2,96 гектар сиргэ ыспыт кукурузабыт сөҕүмэр үрдүк үүнүүнү биэрдэ—гектартан 972,9 центнер күөх маасса кэллэ. Онон совхозпутугар 1400 тонна күөх маассаны силистээн анаан үүнэрэн биэрдибит. Ити совхоз үрдүнэн үүнэрилиэ̀бит күөх маасса үс гыммыттан биириэр тэҥнэһэрин кэриэтэ.

Маныаха сүөһү аҥылыгын үүнэрэбит диэн совхоотан эбии техника да, үлэһит иллиҥ да көрдөөбөппүт, барытын хортуоппуйга үлэлиир кэммитигэр, үлэбит быыһыгар таарыччы кэриэтэ оҥоробут. Саас ыһыы сирин бэйэбит таҥастыыбыт, ыһыыны бэйэбит ыытыбыт, сайынын уу кутабыт.

Николай Гаврильевичтаах бу үтүө дьыалаларын салгыы сайыннарар былааннаахтар. «Быйыл кукурузаны кытта подсолнуҥу үүнэрэн боруобалаан көрүөхпүт», — диир Николай Гаврильевич.

Звено үлэһиттэрэ быйылгы ыһыыга бэлэмнэниигэ үлэлэри саҕалаабыттара ыраатта, Трактористар И. И. Капитонов, Ю. В. Старостин икки МТЗ-82 тракторы өрөмүөннэн таһаарбыттара. Билигин баанналарыгар хаар чигэтигэр үлэлиллэр. Звено механизаатордара сотору насосный станциялар өрөмүөннэрин саҕалыахтара, И. Н. Карпов, С. Н. Пермяков, Д. Д. Яковлев бадьыбаалга уурулларан турар сиэмэ хортуоппуйу көрүүгэ-харабыыга үлэлиллэр.

И. КОРКИН.

(Мэҥэ-Хаҥалас ороҕуонуоҕа «Ленинскэй знамя» хаһыаттан).

✦ Саха Республикатын Конституциятын бырайыагын дьүүллэһэбит ✦

Биһиги ороҥуоммутугар историческай наука кандидата Е. Е. Алексеев кэлэ сылдьан ороҥуон үлэлиттэрин кытта көрсөн, Саха Республикатын Президиум сайылыктаах туһунан Бириэмиэ бырайыатын тула кэпсэппит, Республика олохтоохторо ученай Төрүт Сокуонга альтернативнай вариант оҥорбутун, национальай боппуруоска эбэх ыстатыйалардаах, туспа көрүүлэрдээҕин билэр буолуохтаахтар. Биһиги корреспондеммыт М. Сидорова Егор Егоровичы кытта көрсөн Саха Республикатын Конституциятын бырайыагар сыныаннаах ааҕыах боппуруоска эпиэттэтиэхтэрэ көрдөстө.

—Егор Егорович, эн бэйэҥ Төрүт Сокуон туһунан эбэхтэ толкуйдаабыт, мөккүспүт кэнниттэн, Конституция хайдах буолуохтаах диэн саныгын?

—Конституция олох ааҕыах ыстатыйалаах, кэлин өйүгэр түһүмтүө, иккис хос өйдөбүлэ суох буолуохтаах, Холобур, Америка Холбоһуктаах Штаттарыгар 1787 сылларааҕа ылыллыбыт Конституция баара-суоҕа 8 ыстатыйалаах. Онно дьон бары Президент Конституцийны кэстэ диэн-диэн айдаараллар. Ол кэнилэр Төрүт Сокуонтарын үүгэйдик билэллэриттэн диэн саныыбын. Мин итиэннэ биһиги Конституциябыт эмиэ 8 ыстатыйалаах буолуохтаах дьиэбэтин. Конституция сүрүн балаһыанньалары этиахтээх. Холобур, итиэ гражданство туһунан ыстатыйаны тэнитэ барбакка, «Саха Республиката гражданствоолаах» диэн судургу этиэхэ сөп. Атын, ол хайдах буолуохтааҕын гражданство туһунан Сокуон кэпсиэхтэх эбэтэр аборигеннар уонна төрүт олохтоохтор диэн ааттаннан киллэрилли-битэ тоҕо сөптөөҕүй? Аны Конституция Саха Республикатын Конституцията дуу, ханнык эрэ атын республика киэнэ дуу? Уратыта кэстүбэт.

—Эн Россия Конституциятын бырайыагын сыныйан аахтыт, үөрэппит киһиэхэ. Бэчээкэ үгүстэ Россия Конституцията урукку автономиялар билиҥи суверенитеттарын билиммэт гына оҥоһуллан эрэр диэн айдаараллар. Итэ тоҕо оруннаах?

—Мин Россия Конституциятын бырайыагын бастакы вариантын аахпытым. Бүтэһин вариант эсэ кунаан буолбут үһү. Оччотугар Россия ыйыллар, Биһиэхэ олус ыраахтан буолуо. Манна татардар, горнай-алтайдар, буриэттэр, алтайдар уо. д. а. кэлэ сылыттахтарына, Россия урукку автономиялара бары бирэ буолуоҕук, сомоҕолоһуу фронтун тэрийиэҕиҥ, дьайыларбытын сүрүннүүгүн диэн тыл эпэтим. Биирдиилээн бардахпытына, туох да ситиһиэхпит суоҕа.

—Россия Конституциятын бырайыагыа алдьатыыта туохханый?

—Биһиги суверенитеппытын, национальай государство буолларбытын билиммэттэр. Биһиги туска омук быйыытынан сирдээх-уоттаах, баайдаах-дуоллаах буолуохтаахпыт, ону туһаныахтаахпыт, туспа культуралаах, өйдөөх-санаалаах буолуохтаахпыт, ону сайыннарыахтаахпыт. Ону баара кэнилэр Россия уобаластарын, кыраайдарын кытта бирэ кэрдиискэ туруораары гыналлар, омук быйыытынан билиммэттэр. Оччотугар биһиги омук быйыытынан суураллыыллыт курдук суураллаа турар балаһыанньалаахпыт. Ол баар—ыллаабынайа. Аны саха бырайыакка республика хайа эмит сааһа референдум ыытан туһаанныах республика саастаабыттан тахсан Россияҕа ходоһор диэн кэнирбит. Оччотугар Саха сирин чаас-чаас, өлүү-өлүү үлэстин буолуо суоҕа дуо? Биһиги Президеммит тоҕо характердаабыттан, күүстээҕиттэн, кириэйдээтин тоҕо таптыырыттан боппуруос быһаарыллар түгэнэ кэлэ.

—Итиччэтигэр биһиги бэйэбит суверенитеппытын, Конституциябытын көмүскүүр туһугар туох оҥоруохпутун сөбүй?

—Туох-ханнык иннинэ, Саха Республикатын Конституцията Россия Конституциятын иннинэ ылыллыарын ситиһиэхтээхпит. Оскотун Россия урутуур түбэлтэтигэр ол Төрүт Сокуон ылыллар сэҥнигэр дуу, муниьаҕар дуу биһиги депутаттарбыт кыттымыахтарын наада. Итинник ыытыллыары атын республикалар (башкирдарга, комиларга, татардарга уо. д. а.) депутаттарыгар эмиэ ыытальахха наада. Республикабыт да, Россия да Президиннэриэгэр бырачыастары суруйталаан ыытальахха. Нэһилиэктэриэн, үлэ коллективтарынан муниьаҕары тэрийтэлээн, дьон санаатын үөрүгүнэрыахха. Онору боротокуоллаан Президиннэ киллэрэн туттарыахха. Онно нуучча норуотун үөрэр бөкатын табыгаһа суох. Биһиги доҕордуу буолуохтаахпыт. Ол эрээри урукку курдук бөкулуоннаан буолбакка, тэҥнэхтэр доҕордоһуулара буолуох тустаах.

Суверенитеппытын көмүскүөҕүн

—Биһиги суверенитеппытын, национальай государство буолларбытын билиммэттэр. Биһиги туска омук быйыытынан сирдээх-уоттаах, баайдаах-дуоллаах буолуохтаахпыт, ону туһаныахтаахпыт, туспа культуралаах, өйдөөх-санаалаах буолуохтаахпыт, ону сайыннарыахтаахпыт. Ону баара кэнилэр Россия уобаластарын, кыраайдарын кытта бирэ кэрдиискэ туруораары гыналлар, омук быйыытынан билиммэттэр. Оччотугар биһиги омук быйыытынан суураллыыллыт курдук суураллаа турар балаһыанньалаахпыт. Ол баар—ыллаабынайа. Аны саха бырайыакка республика хайа эмит сааһа референдум ыытан туһаанныах республика саастаабыттан тахсан Россияҕа ходоһор диэн кэнирбит. Оччотугар Саха сирин чаас-чаас, өлүү-өлүү үлэстин буолуо суоҕа дуо? Биһиги Президеммит тоҕо характердаабыттан, күүстээҕиттэн, кириэйдээтин тоҕо таптыырыттан боппуруос быһаарыллар түгэнэ кэлэ.

—Итиччэтигэр биһиги бэйэбит суверенитеппытын, Конституциябытын көмүскүүр туһугар туох оҥоруохпутун сөбүй?

—Туох-ханнык иннинэ, Саха Республикатын Конституцията Россия Конституциятын иннинэ ылыллыарын ситиһиэхтээхпит. Оскотун Россия урутуур түбэлтэтигэр ол Төрүт Сокуон ылыллар сэҥнигэр дуу, муниьаҕар дуу биһиги депутаттарбыт кыттымыахтарын наада. Итинник ыытыллыары атын республикалар (башкирдарга, комиларга, татардарга уо. д. а.) депутаттарыгар эмиэ ыытальахха наада. Республикабыт да, Россия да Президиннэриэгэр бырачыастары суруйталаан ыытальахха. Нэһилиэктэриэн, үлэ коллективтарынан муниьаҕары тэрийтэлээн, дьон санаатын үөрүгүнэрыахха. Онору боротокуоллаан Президиннэ киллэрэн туттарыахха. Онно нуучча норуотун үөрэр бөкатын табыгаһа суох. Биһиги доҕордуу буолуохтаахпыт. Ол эрээри урукку курдук бөкулуоннаан буолбакка, тэҥнэхтэр доҕордоһуулара буолуох тустаах.

Сир реформата

Бастаан сирдэниэххэ, онтон сүөһүлэниэххэ

Сир реформата ханан даҕаны олус бытаанык, ыараханык баран иһэр.

Биһиги ороҥуоммутугар «Бастаан сүөһүлэн, онтон сирдэн» диэн принципи тутуһаллар. Итини төрдүттэн сыыһа дии саныыбын. Аччык кэнини бастаан үлэлээ, онтон аһаа диэбиккэ тэҥнээх. Олох көрдөөрүнэн, атыы-тутуу күүһүн бараччы. Арай ыаллар кыстыкка киириитэ сүөһү булуммунар, оччоҕуна хантан оттоноллор. Эбэтэр оттон олуйтаран атыылаһаттар дуу! Сири бас билиигэ ылан баран күрүөлүүр - хаһаалыыр, ыраастыыр, оҥостуубар диэн эмиэ баар. Оту баламнэн баран ону күрүлүүр, ардыгар быстыбыт дьонто нас салгыыр үтүө үгэстээхпит.

Алаастарбыт, үрэхтэрбит картаҕа ырылыччы көстө сылдьаллар, тоҕо кэнэхэтэрэ миллиметрнэн эмиэ биллэр. Онон хаар хайда кэлиэнэ аҥыыр айахтааҕынан сири барылаан үлэлээр наада. Бүтэйдээһиннэ остуолбаларын туруоруута, үүнүүтүттэн нөрөн, сайынын ыытыллара ордук. Сир реформатын хас да сыл соҕор табыллыыбат. Бастакытынан, айгыраабыт экономика ону тулуйуо суоҕа. Иккиһиэн, сири сөптөөхтүк сыаналаан баран бары бирэ кэмнэ (быйыл сайын) тэҥнэ кэнилии түгэтиннэрбит күнүүлэһиннэ, ордук санаһыыта суох этэҥнэ ыытыллыа этэ. Кэлэр сылларга саппааны эрэ ордорунуохха.

Россия маҥхаанайа нуораанахтанна, кэнэ сир бурдуга эйиниэ. Соҕуруттан сир бурдуннутун аҕалаллара биллибэт, оттон байыыбыт саҥа үүнүүбүтүгэр эрэлбит кыра, Сахалар былырыыттан кыбыл илиилэриэн тыаны солоон, мас суханан хоруоан бурдуҥу үүниэрэллэрэ. Билигин атын кэм эрээри, хоргуйуу куттала суоһуур. Сиртэн тэйбиппит, бэлэмин аһыы үөрэммиппит өтө турар. Ол иннитэн балаһыанньа ыараханын дьоҥҥо өйдотуохха. Билигин хас бирдии ыал эйиэл хантан килиэнтэнэрин туһунан толкуйдуурэ наада. Бу рынок уоруобуйатыгар урукку курдук эл-дэл сылдьарбыт, кэмнэхэрэ эрэ эрэнэрбит табыллыбат.

Мантан саас ороҥуон салалтата бурдук уонна хортуоппуй сиэмэтин хантан эрэ булууга уонна кэнилиэньиҥ хаачыыбыта үлэлэһиэн наада. Оччоҕуна кэнэ сир бурдугун бирдии ыаллараан баанынай хаһаайыстыбаларынан үүнэриннэ саҥа хайысха ылыллыа этэ. Онуоха туох эмиэ толкуйдуохха, таах быар куустан олороробут табыллыбат. Норуот нүүһэ — көмүөл нүүһэ диэн мээнэҕэ этиллибэт. Ол тыаан баран сирин боппуруоһун быһаара охсуохха, туруктаах сиэмэйэн хаачыыыахха. Тыа хаһаайыстыбатын ороҥуоннааҕы управлениетин специалистара бу боппуруоска сөптөөх хайысханы ылыыларыгар бэлэмнэнэллэр.

Е. ГАБЫШЕВ.

«КИҺИНИ КИҺИ ОҤОРУУ ҮҮСТУК»

Сотоҕорутааҕыта Чурапчы ороҥуонун үөрэхха, культураҕа сыһыаннаах үлэлиттэрин иаскилээх эрээри бүттүүн үөрэхтээһин кэтах өртүгэр хаалларыллыбыт боппуруос түмэх түһэн сүбэлэһэргэ күннэйдэ. Ол—оҕону иитии боппуруоһа. Кэҥүлэоччиэн СГУ психологияҕа кафедратын доцена, педагогическай наука кандидата М. Д. Гермотенова буолла. Киин республикаҕа академик И. П. Иванов аҥтэр үлэҕэ ыытыллыбыт тарҕатар уонна «умнуллан» хаалбыт иитиннэн арыый утумнаахтык дьарыктаһар ученай быһыытынан биллэр.

Национальай оскуолаҕа саҥардан сайыннарыы концепциятыгар тирэҕирэн эбэх программалар барыллара айыллыыллар. Ол эрээри итиэннэ үөрэтии хайысхатын хабаллар. Арай профессор А. П. Оковешникова научнай салалтатынан оҥоһуллубут «Эрдэйи» программа иитэр үлэҕэ төрүт буолуох курдук. Биһиги ыаллыыбыт Митрофа Денисовна бэйэтэ эмиэ атын саналаах, туспа суоллаах инстэах киһи курдук көһүнэ. Кини: «Урут иитии үлэтин ыытарга чэпчэки эта. Тоҕо? Бары бирэ хайысхаҥ үлэлиргит. Үөһэттэн маны маниҥ ыытыахтаахпыт диэллэрэ, түмүгэр ахсааныҥ эрэ ирдиллэрэ. Онон барыта судургу эрэ. Иннинэ туох соруктаах үлэлиибит? Урут наар үөрэххэ охтор этибит. Эрэ бу йдаатта иитии олох умнулунна. Онон, саатар, хас бирдии ороҥуонуан, оскуолаҕа туспа сүрүннэх буолуохтаахпыт. Билигин программа өгөстө сатымбыт. Иитии—киһини киһи өгөрүү олус үүстүн. Аллараттан көҥүлээһин суох. Ол иһин сүбэлэһэрэ, саанаҕытын истэрэ кэллим», —диэн аан тылы эпэтэ оҕолор ортолоругар үлэлии сылдьар дьоҥҥо истиэхин иһилиннэ.

П. Н. Калачев, Чурапчы орто оскуолатын директорын иитэр үлэҕэ солбуйаччы: Биһиги оҕону хайдах иитэбит диэн мэлдьи саныыбыт. Мумкут кэммитигэр туох ситиспит диэн ырыгалаан баран, хайа диэки барарбытын чобулуохтаахпыт. Кылаас салайаччытын эйэр кутталлаах. Ол оҥкутар киин чаанын 12-тэ диэри аччатыахха. Оччоҕо оҕолорго болдомто улаатыа. Биһиэробил, буруйдааһын олус чуолкай буолуохтаахтар. Оҕону кытаанах соҕустук тутан үөрэтиэхха, иитиэхха. Кытаанах олохха бэлэмнэхтээхпит.

В. Д. Пинигина, ороҥуоннаах кыраайы үөрэтэр музей директора: Оскуолаҕа киириэн иннинэҕи саастаах оҕолорго улахан болдомтону хатыахха. Онтон саҕалыахтааҕыт. Культура үлэлэтэ эрэ диэн чуҕаһатары сөбүлэҥэннин. Саха киһитин олоҕор чугас, идэтийбит учууталлар наадалар. Ол иннитэн кадры бэлэмнэн таһаарар институтта тэриллиэхтэ.

А. П. Романов, ороҥуоннаах үөрэх салаатын иитэр үлэҕэ сүрүн специалиста: Маҥнай оҕо доруобуйатын көрүөхха. Оҕо дьоҕурун арыйан, киин оскуоланы бүтэрээт кылааһын бэлиитэрин курдук идэ, дьоҕур бэриллиэхтээх, Үлэҕэ иитии ортун кыайа тутуохтаахпыт. Иитии үлэтин бирэ хайысхалыахха. Оҕо сайдар кэмнэн тэриллиэхтэ. Экономическай билии иитиитэ үлэлиэхтэ.

К. К. Перояков, ороҥуоннаах норуот педагогикатын ассоциациятын председателэ: Саҥаны киллэрэччи учуутал Е. Д. Макаров үлэтин бэчээттээн тарҕатыахха. Айымньылыахтык үлэлиир дьоҥҥо харчылаан биһиэхэ оҥоһуллуохтаах. Бу рынок кэмигэр аҕардас эйгэнаамыа тирэҕирэр кыаллыа суоҕа. Кадр бэлэмигэр институт абырыа. Үөрэххэ ылыыта бу оҕо туһу сатыырый диэн көрүөххэ. Кэпсэтии, харчы төлөөн кэнирэр дьон туох туһалаахтарый?

Е. С. Сидоров, Дириҥ агрошколатын директорын иитэр үлэҕэ солбуйаччы: Музыкальнай оскуола культураттан үбүлэнэн олорор. Бирэ киин оҥороору тыаһыт. Оҕолор техникаҕа үөрэнэн баран бараан ыаллардыын ситиһиэхха.

И. И. Кандинский, норуот уус илиилээхтэрин холбоһугун салайаччы: Уоҕах уонна культура эйгэтигэр тэҥнэ дьүөрэлээн үлэлиэхтээхпит. Культура үлэлиттэрин истэригэр дьоҕурдаах дьон албэхтэр. Оскуолалар киниэлэри туһаныахтаахтар. Үп-ас боппуруоһугар күүсүнэ туруохха. Оччоҕо эрэ дьону бэйэбитигэр тардан үлэлэтиэхпит. Оҕону тороппуннэ биэриэххэ. Оҕо сайдарыгар үксүн кыанар ыал оҕолоро сылдьаллар, ол онтутар ыаллыыстар оҕолоро коруллубэттэр. Үөрэтии болдьоҕун кылгатыахха.

Ити курдук кэпсэтиигэ сүрүннээн эр дьон эрчимнээх саҥалара иһилиннэ. Оттон биллэрин курдук, үөрэтии, иитии үлэтинэн сүрүннэн дьахталлар дьарыктаналлар. Эбэтэр кинилэр алаастарын билиннэ, эр дьоҥҥо оинуларын туран биэрэргэ саанныылар дуу. Ороҥуоннаах үөрэх салаатын начальника М. А. Никифоров этэриинэ, рынок сыһыаннаһыыта биһигиттэн атыыны ирдиэ: харчылаах буоллаххына үөрэт, иит.

Маннык уустук кэмигэ оҕо тэриллэтин, оскуола уонна культура үлэлиттэрэ холбоһон, өйөһөн, бирэ сорук туруорунан үлэлиир саанаҕа кэлбиттэрэ нөрөхсэбиллэх. Хайа мунуй куба, сордоох, рак буолан үнүөн үс аны тарда сылдьыахтарай — оҕо иитиитин күрдук ыараханы таһаарыы.

В. НИКИФОРОВ.

Сөптөөх боппуруос

П. И. Лебедев «Саҥа олох» хаһыакка бэчээттэппит «Саҥааннаах маһынан мөөрэйдиэххэ» диэн тебелоох ыстатыйатын сөбүлээн аахтым. Киин наадалаах боппуруоһу көтөхпүт. Нэһилиэннэҕи хайдах олорорун сир быһаарар бириэмэтэ кэлэ. Ол эрээри сири түгэтин олус бытаанык уонна буоллун эрэ диэх курдук, урдүнэн ыытыллар. Биһиэхэ, Хоптөҕө нэһилиэгэр, ааспыт сыл саҥатыгар 11 киһиттэн состаалтаах сир реформатын ыытар комиссия тэриллибитэ.

Ол дьоммут бирэ дьиэ иннитэн хаана да быкпакка олороннор аэросъемканан туһэриллибит сир картаҕынан уонна урукку боочоллубут документарынан сирдэтэн ханнык аттаах сир төҥ гектардаах, хаһыа да барбакка, олох сыыстарбакка, чобурдаччы этэллэр. Ити үөһэттэн түһэриккэ хаалдыаайыларын сирэйдэрэ, тыаларын саҕатыгаҥ таладыынан, ыарданан бүрүллубут өртүлэрэ бүтүннүү хабыллара чуолкай. Аны самолет тоҕо үрдүктэн үнүлбута биллибэт, оттон тутулуктаах сыысталлар эмиэ баар буолуохтарын сөп. Аны хайдах дьон, ханнык балаһыанньаҕа үлэлээбиттэрэ биллибэт. Онон чуолкай мөөрэйдэрэ суох диэтэххэ даҕаны улаханнык сыыстарбаппыт буолуо.

Билигин сиргэ нолуок түһэр буолла. Онон сир хаачыстыбатын уонна нэһилиэк чуолкайдык быһаарыахха наада. Оттон реформаны ыытар комиссия чилиэннэрэ, эйиэхэ курдук, бирэ даҕаны алааһы, үрэҕи, үрүйэни-харыйаны өгөйөн көрбөтүлэр. Хонтуораҕа олорон «үлэлиллэр», быһааралларыгар. Ити боппуруос сүнньүнэн хас да мунньаахха этэн көрбүтүм даҕаны, салалта кыһаллыбатаҕа, быһаччы, суолтаны биэрбэтэ. Петр Иванович Лебедев сурукка сири саҥаннаах маһынан мөөрэйдиир туһунан саамай сөпкө этэр. Оччоҕуна эрэ сир тэҥник, кырдьыктаахтык түгэтиллиэҕэ. Оттон ити картаҥан сирдэтэр буоллахпытына, сорохтор кураанаҕы куулуохтарын, туһата суох сиргэ волосу толуу сылдьыахтарын сөп.

Түмүкпэр биһиги нэһилиэннитигэр үчүгэйдик үлэлиир, туоннаах эбэҥҥэ ыстэригэр ис сүрахтэриттэн кыһаллар саҥа комиссияны тэрийэргэ этабин.

Д. ИЛЛАРИОНОВ,
пенсионер.

Курааны утары охсуһуу — эстибэт-быстыбат дыылҕабыт

Сессия кэнниттэн сыл курдук эмиэ аста. Оттон политика, экономическай быһыы-майгы күн-түүн уларыйар кэмигэр олоробут. Онон болҕомто инникитин хайдах үлэлиибит, онуоха туох ыытаахпыгый, туругу ситэ учуоттаабатыбыт диэн боппуруоска туһаайылыннар.

ЫСПЫРААПКАТТАН

Сүрүн хайысхаларга былааннар туолбатылар. Ааспыт сылга биирдии нэһилиэктэриэн холбоон 1489 гектар сир төрдүттэн тупсарыллан оҥоһуллуохтааҕыттан 1222 гектара оҥоһуллуонна. Бу дьаһалга Эрилик Эристиин аатынан «Мындаҕайы» совхозтар уонна «Мугудай» сылгы завода эрэ балачча ылсан үлэлэстилэр. Элбэх сыллаах оту ыһыы былаана ыраах ааҕыллан толоруллубата. 1714 гектар онуутар 538 гектарга ыһылыннар. Сыл устата 260 км капитальнай күрүө тутуллуохтааҕа баара эрэ 58 км тутулунна.

Уулу муниэр быһыттары оҥоруута оройуонна соҕотох бэдэрээтчитиэн «Якутводмелиорация» холбоһук ПМК-та буолар. Онон анал бырайыактаах, үптэрэ көрүллүбүт объектартан уратыларга быһыттары совхозтар бэйэлэрин күүстэриэн, хаһаайыстыбаннай ньыманан тутан кэллилэр. Олор уу кэлбэтэҕиэн хаһыс да сылларын туһаныллыбакка туралар. Бу үлэ ааспыт сылга Эрилик Эристиин аатынан уонна «Бахсы» совхозтарга баланча ыытыллыбыта. Уу сатаанын элбэтиитэ, уулу ҥоскэтиигэ, сүрүннээн, алта хайысха тутуһуллар: быһыттары тутан күөллэри үөскэтии; алаастарга уулу бырахтарыы; дэлби тэптэрэн, хаһан көлүкэлэри, дьүөдэлэри үөскэтии; сир аннынааҕы уулу көрдөөһүн; күөллэри дириҥэтэн уолбаттарын хаччыйыы; оруустэртэн уулу бырахтарыы.

Холобур, дэлби тэптэрнии биэс хаһаайыстыба ыытарда. Онуу тэҥэ сир аннынааҕы уулу көрдөөһүн күүскэ барар.

Боппуруостар судургута суохтар

И. А. ПИННИГИН, Мугудай нэһилиэгин администрациятын баһылыга:

— Бэйэ күүһүнэн барыы хайысханан үлэлээ сатыыбыт. Ааспыт сылга 25 км күрүө тутуубут. Сири-төрдүттэн тупсарыыга лугомелиоративнай этэрээт хаһыс да сылын үлэлиир. Элбэх сыллаах оту ыһыыга анаан 700 гектар сир оҥоһуллуонна, ол иһигэр былырыын 100 гектар сир туһаҕа бэриллибитэ. Уулу хаһаанарга элбэх быһыттары оҥордубут эрээри, уу кэлбэккэ көдьүүстэрин көрдөрө иликтэр. Итинник бэйэ эрэ күүһүнэн үлэ бараҕа тутах. Хаһаайыстыбаннай ньыманан ыытыллар. Онон үлэлээбити да аахсан ыларбыт уустуктардаах. Химия, мелиорация тэриллэрин көмөлөрө адъас кыра. Биһиги хаһаайыстыбаҕа «Якутводмелиорация» холбоһук ПМК-та сыһыарыллыбыта. Дуогабардаах да үлэтин бытаарта, баара эрэ 80 гектардаах баһыннаҕа үлэлээбитэ үһүс сыла да онтун да ситэрэ илик.

Нэһилиэккэ уу боппуруоһа сытыытык турар. Сүөһү да уулуур уута суох буолла. Былырыын Вуоратайга уулу хаһаанар сыллаах тоҕо тэптэриннаанар ыыттарбыппыт. Уута суох, ни ыыттарбыппыт. Уута суох. Күүтэбит. Сир анныгар уу көһүнэ. Киһи иһэригэр сөптөах диэн сыаналаатылар. Онон 600 метр дириҥнэх скважинаны бырайыактата биэрдибит. Дьэ, маныаха этэрдээхпин. Сир аннынааҕы уулу туһаныыта сиэрэ суох бытаммыт. Мындаҕаайыыга көстүбүтэ, скважина бырайыага бүппүтэ уонна, оҥоһуута кыаллыбакка, хаалан турар. Тыа дьыалатын арахсыыта диэн бу.

В. А. НИКОНОВ, Хадаар сельсоветын председателэ:

— Нэһилиэк биир саамай улахан кыһалҕата — иһэр уу. Бөҕөлөөн уулаах ыҥырыгга бэйэҕэ ыаллары оҥоробут. Үрүҥ Күөлгэ икки сиргэ уулу хаһаанар сирдэри астаран балаҥнаатыбыт. Арҕаа Бөрөҕө уу бырахтардыбыт. Нэлэгэргэ быһыт оҥордубут. Самнаҕайдааххы кэтэһэбит. Ыаллыы нэһилиэктэрбит сир аннынааҕы уулу булуута иннинэ түстүлэр. Биһиэхэ ол суох. Онуоха изысканиеттаан көҥүл көмө наада. Дьиҥэр, скважина урутаан биһиэхэ наада эбэ. Бу ертүнэн уопсай тылы булуохха.

М. И. БЕЛЫХ, өрөмүөшүүр-техническэй предприятиэ сири кытта үлэҕэ отделын начальника:

— Тэриллэ быйылгыттан совхохтарга үлэтин кыччатан, сүрүннээн, Кэнэдэ үрүөмэ оҥоруурга былааннанар. Ол эрээри бырайыактаахын барыы үлэлээ сиэрэ суох бытаанарыттан туттуллар буоллубут. Аны сүрүн сакаасчытынан саҥа тэриллибит капитальнай тутуу управлениета буолуоҕа. Үбэ, бырайыактаахына барыта бэйэтин иннин иннинэн буолуоҕа. Онон үлэ судургутуйуо. Иккиһиэн, совхозтарга барыларыгар лугомелиоративнай этэрээттэр тэриллэннэр, үлэ биллэ-кэстэ сэргэхсийдэ. Онон совхозтар структуралара уларыйар кэмигэр балары, дьоннорун, техникаларын ыытыахха, оройуонна киниэхэ үлэлэтэр боппуруоһун быһаарыахха. Бу этэрээттэр инникитин сиэ-биир билиҥэ үлэлиир нэһилиэктэриэгэр хаалан үлэлиэ этилэр. Салалталара, салаллыылара эрэ киниэхэ этэ.

П. П. МАКАРОВ, «Угут» бырайыактыыр бюро салайаччыта:

— Тэриллэбитигэр иннинэбит эрэ. Дьиэ-уот, техника, техническэй сэбилэниэ суох. Онон кыахпыт кыра. Бырайыак сыаната, уопсайынан, ыараата. Биир километр күрүөнү тутарга аҥардас бырайыагар 20 тыс. солк. көрдүөхтэрэ. Оннук даданы. Онон оройуонна бырайыактыыр тэриллэни тэрийэр быдан барыстаах буолуоҕа. Онуоха кыах баар. Оройуонна геологтар, геодезистар суох буолбатахтар, тиһэҕэр, биһиги тэриллэбит балата эмиэ. Олору барыларын түмэр наада. Билиҥин биһиэхэ райсовет билимэт да курдук. Онон үлэлиир-битигэр көҥүлү, лицензияны да биэрэри анаастыыллар.

Р. Р. ИВАНОВ, Хоптоҕо сельсоветын председателэ:

— Нэһилиэк кыһалҕата — оройуон кыһалҕата. Миэстэҕэ сири, суоллары, күрүөнү оҥоруу бэйэ кыаҕар баппат, оннук улахан проблема буолар. Онноостор депутатскай наказы толоруу оройуон көмөтө, көрүүтэ суох кыаллыбыт аастар. Холобур, сир аннытан уу көстүбүтэ. Изысканиета, бырайыага бүтэн, сметата көрүллэн бүппүт дьыала оннуттан хамсаабат. Тоҕо? Бэдэрээтчит суох. Совхоз булбата. Кыһаймат буолбатах. Дириҥ күөлүн сиигэ турар биэрэгин баҕэрготоору үлэлэстибит, кыайтарбата. Буровиктары көпсэппиппит да сыаната бэрт буолан аннаастаатыбыт. Биһиги бырайыактытын, көрөр үнүүтүн ырааҕыкаа таһымныыр көрдөбүллээх дьон. Дьэ манныктарга оройуон салалтата орооһуон наада эбэ.

Т. В. НОЕВ, оройуон администрациятын баһылыгын бастакы солбуйаччыта:

— Үбү туһаныыга барыы кыахтары көрдөөн була сатыахха. Биһиги бэриллэр үбү да кыайан туһаммаппыт. Атын сирдэрэ экологиҕа харыстаабыҥыга сыаллаах үбү толору туһаналлар. Тоҕо эрэ кыаллар. Бастатан, документациятын, бырайыагын сатыыллар. Биэрэги баҕэргэтүү, саҥа оҥоһуллуохтаах свалка сирин дэлби тэптэрии күрдуктары көрүнэннэр үбү кэлимнин туһаналлар. Дьыала эрдэлээһиннэ сытар. Холобур, өрөмүөнүүр-техническэй предприятиеҕа былырыын күөлү кыйа дамба оҥоһуутугар үбү биэрэ сатаабыттарын бырайыагын түһэрбэккэ туһаммыттаҕа. Ол үл хаалбыта.

Оройуон киниигэр «Струя» иһэр уулу хаһаанар сиригэр элбэх саҥа технологиялары көрдүөххэ. Бырайыактатан үбү да көрдөрүөххэ. Бу өртүнэн сельсовет ыһыаҥын наада, Итинник кыралартан саҕалыахха. Ол оннугар, кылаабынай, биримэни сүүйүөххэ.

А. А. ШАДРИН, капитальнай тутуу управлениетын начальника:

— Бырайыактааһын сыаната, кырдьык, ыараата. Ол эрээри совхозтарга бырайыактаан баран тутуллубакка турар тутуу олус элбэх. Аны бүппүт, сакаастаммыт бырайыак ылылыыбакка сытара эмиэ баар. Онон кыаҕы таһыан былаанныаһын баар суол. Сорох тутуулары тохтотор сөп. Уу хаһаайыстыбатыгар уонна культур-техническэй үлэлэргэ үп биһиэхэ киниэнэр буолла. Онон үлэ сүрүннээ, чопчу хаһаайыннаныа уонна хонтуруолланыа. Оройуонна үс бырайыактыыр тэриллэлэх курдукпут. Олору ким да билиммэт, Онон күүстэрин түмэр ордук.

С. Н. ЯКОВЛЕВ, тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальника:

— Сир, дьиэгэр, элбэх сыллаах оту ыһарга анаан оҥоһуллар. Ол эрээри сорох хаһаайыстыбалар сиэмэ сыанатын ыарырҕаан ыһымматтахтара. Биир тонна сиэмэ 21 тыс. солк. буолла. Быйыл «Сүлэ» диэн идэтийбит семенной совхозтан урукку сыанатыгар ыларга кэпсэтиспит. Онон ыһыыны эрэрэ сиэмэ көстүөх курдук.

Мелиорация үлэтэ совхоһуонан барбат, барар кыаҕа да суох. Онуоха бэдэрээтчиттэри күүскэ туһанар сөп. Ол кыаллыбат. Оттон күрүөлээһин боппуруоһа, араана, сүрүннээн, бэйиэтэ быһаарыллар кэмэ кэллэ. Баанынай хаһаайыстыбалара, биирдиилээн сир ылбыт дьон бэйэлэрэ күрүөлэниэхтэрэ-хаһааныахтара. Анаппыт сирдэриэгэр тыатын эмиэ бас билаллэр. Деловой мастан ураты быстах туттары (күрүөҕэ анаан) кэрдиэн туһаныахтарыы сөп. Онон деляна суох, көҥүллэммэт эгин диэн тумулук туттар аны хаалыа дии саныыбын. Амма уҥуоргу. Куолума салаа үрэхтэри нэһилиэктэриэн сыһыаран биэрдэххэ, сири төрдүттэн тупсарыы үлэтэ олоруннан эмиэ барыан сөп. Нуотараҕа «Якутводмелиорация» холбоһук ПМК-та сыстан үлэлиир. Үп суох диэн буолар. Маныаха баанынай хаһаайыстыбаларыгар кэлэр үбү эмиэ туһаныахха. Бастаны кварталлааҕы үп хайыы-үйэ кэлэн турар. Иккиһиэн, республикатааҕы бюджет эмиэ көрүллэр. Быһата, биримэ туруорар саҥа көрдөбүллэрин биллэр, онуоха сөп түбэлиннэрэн үлэни ыытар, тэрийэр улахан суолталаах. Маны таба өйдөөһүн курааны утары охсуһар сүрүн стратегиябытыгар кэмэлдьөҕөҕэ.

С. П. ПАВЛОВ, пенсионер, рационализатор:

— Ылаабынайа, ыытыллар үлэлэр сибээһэ суохтарыттан кураан бэйэбитин мунньубуттан сиэтэр курдук. Үлэни сүрүннээнни, эффективнээн ким да ылыныан баҕарбат. Уҥуоргу үрэхтэри туһаныахха. Үлэ ыытыллыах курдук буолан иһэн, үп көрүллэн баран тохтоон хаалара баар ыыныта. Үрэхтэр өйдөөбүр 1941—1942 сылларга курааннаабатахтара биллэр. Үрэхтэри туһаммат буоллахпытына сутуохпут. Билиҥин чопчу үлэ Кэнэдэттэн саҕаламмыта саамай сөп. Быйыл өртөөһүнүгэ Амма уҥуор 5 үрэҕи бэлэмнээн турабыт. Онуу эпиэннэ ылан сааскы өртөөһүнү сэрэхтээхтик ыытыахха.

Билиҥин эрдэҥҥи күрүөнү оҥоруу ирдэнэр. Бу совхоз суол буолбатах эбээт. Быдыр тайылыктааһыны киэҥник тутталлара. Онуу тоҕо умнабыт? Туһаныаҕыр.

x x x

«Төгүрүк остуол» кыттыылаахтара кэпсэтии, сүбэлэһии түмүгүнэн инники үлэҕэ хайысха буолар маннык рекомендация ылыныылар:

— курааны утары охсуһуута райсовет сессията 1991 сыл бэс ыйыгар ылыммыт сүрүн туһаайыыларыгар: сири төрдүттэн тупсарыыга, элбэх сыллаах оту ыһыыга, күрүөнү тутуута бэлиэтэммит былааннары толорор инниттэн оройуон администрацията үбүлэһиик боппуруоһун хаттаан чуолкайдыахтаах;

— совхозтарга тэриллэн үлэлэрин түмүгүн көрдөбүт лугомелиоративнай этэрээттэри салгыы бөҕөргөтөн барыларын киниэнэргэ, үбүлэһиини оройуон бюджетыттан көрөргө;

— Таатта уутун Чурапчы күөлүгэр бырахтарыы үлэтин түргэтэтэргэ, кытаанах хонтуруоллаах тутарга;

— оройуонна баар кыра бырайыактыыр тэриллэри холбоон тэрийэргэ;

— үөһэ этиллибит бэлиэтээһиннэргэ уонна этиилэргэ олоҕуран, сельсоветтар сессия бу туһаайыннаах быһаарыытын хонтуруоллааһыны саҥа ирдэбилэргэ сөп түбэһиннэрэн күүһүрдэлэригэр, ону толоруурга быһаччы дьаһаллары олохтуулларыгар.

Болҕойуҥ:

ТЕХНИЧЕСКЭЙ КӨРҮҮ

1992 сыл кулун тутар 18 күнүттэн ыам ыйын 20 күнүтэр диэри ис дьыала оройуоннаах отделын Госавтоинспекцията государственнай уонна общественнай тэриллэлэргэ транспорт средстволарын уонна кинилэр прицептэрин сыллааҥы техническэй көрүүнү ыытар. Көрүү транспорт средстволарын ахсаанын, техническай туруктарын уонна тэриллэлэр балансаларыгар баалларын-суохтарын быһаарар.

Сыллааҥы техническэй көрүүнү тэриллэлэр бары автомашиналара, прицептэрэ, колуоҥэлээх тракторлара уонна мотоциклара, техническэй туруктарыттан тутулуга суох, аҥыахтаахтар. Техническэй көрүүгэ кэлбит транспорт средствота суолуман сылдьыы бырааабылаларын көрдөбүллэриигэр ыытыллыан буолуохтаах. Транспорт средстволарын маркалара уонна агрегаттарын нүөмэрдэрэ кинилэр регистрациялэммит документтэрин кытары сөп түбэһэх тустаахтар.

Техническэй көрүүнү үрдүк өрүтүгэр хаһаайыстыбалар бэйэлэрэ ыытар эбит буоллахтарына, быйылгыттан Госавтоинспекция ыытар.

Техническэй көрүү маннык графиктаан ыытыллыаҕа (бастакы колоннаҕа ыытыллар күнэ, иккискэ—ыытыллар миэстэтэ):

Э. Эристиин совхоз	18.III. Дириҥ б.
Карл Маркс совхоз	20.III. Одьулуун б.
Сүбүрүүскай совхоз	20.III. Харбала 1 б.
Районо, «Якутколмунэнерго», оройуон оскуолалара, интернат-оскуола, бырайыактыыр бюро, лесхоз	25.III. НДьО
РУС, ЛТП-3, культура отдела, колуоҥ инспекцията, «Якутсельстрой» трест ПМК-та, тыа хаһаайыстыбатын управлениета	26.III. РУС
ДОК, олоҕу-дьаһаҕы хааччыйар комбинат, райгаз, редакция, уа отдела, каносеть, лесаункт	27.III. ДОК
РЭС, баһаарыгай чаас. РСУ	1. IV. ДЭС, РСУ
«Якутводмелиорация» холбоһута, эт-үүт комбината, аэропорт, ДРСУ	30.III. «Якутводмелиорация» х.
Агропромснаб, Агропромэнерго, ХДСУ	3. IV. Агропромснаб
«Бахсы» совхоз	6.IV. Чыаллаара б.
«Мыҥдаҕаайы» совхоз	8.IV. Мыҥдаҕаайы б.
Районо	10.IV. районо
«Чурапчы» совхоз	13.IV. Уйун Күөл б.
РПО, ЖКХ, «Туоҕара» учаастага, потребсоюзтар уонна баанкылар хаһаайыстыбалара	15.IV. РПО, ЖКХ
«Мүгүдэй» сыалы завода	16.IV. Маралаайы б.
Оройуоннааҕы балыыһа, СЭС, ветстанция	17.IV. Ор. балыыһа
РТП	20.IV. РТП
«Агропрометрой» МПМК-та	22.IV. МПМК

КЫАХХЫТЫН ХОЛОНУН!

Кулун тутар 26—27 күннэригэр «Дьоҕур» общество специалистарын болоҕо (СГУ старшай преподавателлэрэ Г. П. Пермяков, С. С. Семенов) оройуон оскуолаларын V—VIII кылаастарын физикаҕа, математикаҕа дьоҕурдаах үөрэнээччилэрин тургутан көрүүнү (тестирование) ыытыа. Маны таһынан республикааҕы физмат оскуолаҕа үөрэнэн баҕалаах IX кылаас үөрэнээччилэрин кытта сэһэргэһии буолуо.

Манна ситиһиилээхтик кыттыбыт оҕолор үлэлэрин түмүгэ уонна кинилэр тустарынан сведение «Дьоҕур» информационнай банытар мунньуллан, республикааҕы лаабыр-оскуолаларга, физмат оскуолаҕа, о. д. а. түмүллүүлэргэ ыытыллыа.

Үөрэнээччилэрин кытыннарыан баҕалаах оскуолалар сайаапталлыытын кулун тутар 25 күнүгэр диэри оройуоннааҕы үөрэх салаатыгар эбэтэр Чурапчы орто оскуолатын уҥуутала М. У. Хоютановаҕа тиэрдиҥ. Телефоннарбыт: 22-177, 21-532.

Оройуоннааҕы үөрэх салаата.

Эҕэрдэлиибит!

Күндүтүк саныыр бырааппытын, убайбытын Дириҥ орто оскуолатын уҥуутала, РСФСР доруобуйатын үөрэҕирдиитин туйгунун СЕРГЕЕВ Иван Ивановичны уонна саҥаспытын, кийиппитин, ССРС культуратын туйгунун СЕРГЕЕВА Мария Дмитриевнаны 50 саастарын туолбут үөрүүлээх юбилейдарынан истиҥник эҕэрдэлиибит. Кинилэргэ чэгиэн доруобуйаны, ессе ыймыҥылаах үлэни, дьиэ кэргэнигэ дьолу-соргуну, үөрүүнү-көтүүнү, уйун уйэни, күн сирин барыы кэрэтин, күндүтүн баҕарабыт.

Дириҥтэн Анна, Семен Сергеевтар, Чакыртан Александра Сергеева, Александра, Василий Ануфриевтар, Сылаҥтан Наталья, Максим Макаровтар.

x x x

Күнду убайбытын, бырааппытын ПОСЕЛЬСКАЙ Николай Афанасьевичы уонна саҥаспытын Валентина Семеновнаны маҥ буолбуттара 25 сылын юбилейынан иҥиитиҥ, истиҥник эҕэрдэлээн туран, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, үлэҕэ үрдүк ситиһиилэри, үгүс үөрүүнү, уйун дьоллоох олоҕу кытта эйэлээх халлааны, сырдык чаҕылхай күнү, олох ыарахан долгуннара эҥиэгин тумалларыгар баҕарабыт. Дьол-соргу, уруй-айхал.

Александра, Саргы, Семен.

x x x

Күнду аҕабытын, 14 оҕо тапталлаах эбэтин, үлэ ветерана, кырдьаҕас шофер НИКОЛАЕВ Егор Ивановичы 65 саастыын туолар үөрүүлээх күнүнэн иҥиитиҥ, истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт эйиэхэ кырдьары билбэккэ, курдук биитин ортобутугар үөрэ-көтө сылдьаргар, дьолу-соргуну.

Кэргэниҥ, оҕолоруҥ, күтүөттэриҥ, кийиитэриҥ, сиэнэриҥ.

x x x

Күнду иҥэбит, эбэбит БОРИСОВА Прасковья Ильинична, 60 саастыын туолбуккунан иҥиитиҥ, истиҥник ис сүрэхпиттэн эҕэрдэлиибит. Соҕотоҕун эрийиҥнэлдаҥ аахсыбанка аҥыс оҕону атахтарыгар туруоран үлэһит дьон өгөрдөрө, ыраах Верхоянскай оройуонтар илдьэн уҥуох кистээтибит. Бу ыраах айаҥка биһиги кыһалҕабытын ыһалҕа оҥостон тэбис-тэҥнэ сылдьыһан эйэх үтүөнү киин балыыһа шофера Романов Дмитрий Афанасьевич өгөрбүтүн иҥин мүкүра суох махтанабыт. Кинилэргэ тус бэйэлэриигэр, дьиэ кэргэттэриигэр дьон кыһалҕатыгар өрүүтүн өйдөөн сыһыаннаһар үтүө саҥаалаҕа сүүрэтин, чэгиэн-чэбдик, үлэлэриигэр ситиһиилээх буоллуннар диэн алгыыбыт.

Чурапчыттан, Якутскайтан, Абыйтан кыргыттарыҥ, күтүөттэриҥ, уолаттарыҥ, кийиитэриҥ уонна сиэнэриҥ.

x x x

Культуркай информационнай-этнографическай кинн методиһын КУЗЬМИН Василий Васильевичы 40 саастыын туолар кэрэ-бэлиэ күнүнэн ис сүрэхпиттэн эҕэрдэлиибит. Эҕэрдиҥ эрчимиэ, олоҕу мындыардык көрүү билии эйиллибит кэмигэр үлэҕэ ессе үрдүк ситиһиилэри, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабыт.

Культурнай информационнай-этнографическай кинн коллектива.

x x x

Тапталлаах иҥэбитин, эбэбитин, балтыбытын, эдьиийбитин Маралаайы бөҕүөлэтэр олорор Герой-ийа ВАСИЛЬЕВА Варвара Прокопьевнаны 75 саастыын туолбутунан ис сүрэхпин иҥиитиҥ, истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт күн сиригэр баар барыы үөгэйиҥ. Эйиэхэ, күнду киһибитигэр амарах үтүө саҥаалаҕ, мэлдьи кыһамныыр, кемнэр иҥин барҕа махталы кытта.

Чурапчыттан, Якутскайтан, Хатастан, Верхоянскайтан, Горкайтан оҕолоруҥ, сиэнэриҥ, кийиитэриҥ, күтүөттэриҥ, эдьиийиҥ, сурдьуҥ, аймах-билэ чугас дьоҥуҥ.

x x x

Эдьиийбит тэҥэ күндүтүк саныыр киһибитин ВАСИЛЬЕВА Варвара Семеновнаны үйэ аҥардаах юбилейынан ис сүрэхпин эҕэрдэлиибит. Үлэһит дьон буолларбытыгар Эн үтүө холобуруҥ, олох иҥин дьулуурга көҥүлэбитиҥ, сүбэһит, эрэллээх доҕор буолбутуҥ иҥин барҕа махталы. Кырдьары билбэккэ эдэр саһыҥ эрчимиэн эйэх сиэни бүөбэйдэн олох дьолун билэргэ баҕарабыт.

Саввиннар, Сидоровтар, Чичигинаровтар, Николаевтар, Ефимовтар.

БАРҔА МАХТАЛ БУОЛЛУН

Ытыктабыллаах коллеаларбыт Чурапчытаайы кийосеть дирекциятын үлэһиттэрэ, эйигин Саха Республикатын Верховнай Советын сессията буолуон иннина депутаттарга уонна республика правительствотыгар алдьыктаабыт сайабылыанньаҕыт кинэ тэриллэлэриигэр дотация көрүллүүгэр улахан көмөлөөх буоллаҥ. Итиэ иҥин махталбытын тиэрдэбит.

Баҕаребыт барыгытыгар үтүө доруобуйаны, айымныылаах үлэни, ньыгыл-сомоҕо түмсүүнү уонна олохтутуттар дьолу-соргуну.

Орто Халыына оройуонун кийиитин үлэһиттэрэ.

x x x

Аҕабыт Чукров Степан Арнанович эдэр саҥыгар олох туораата. Бу ыарахан кэммитигэр сүбэ-ама, күүс-көмө, тирэх буолбут оройуоннааҕы киин балыыһа хирургическай отделение бары үлэһиттэриигэр, аймахтарбытыгар, таҕаарыстарбытыгар дириҥ махталбытын тиэрдэбит. Аҕабытын дойдутуттар

Күндү иҥэбит, эбэбит, хос эбэбит үлэ ветерана

КАПРЫНОВА Мария Львовна

уйун ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, аймахтарбытыгар, чугас дьоҥуттар биллэрэбит.

Оҕолоро, сиэнэрэ, хос сиэнэрэ.

Капрынова Мария Львовна өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—оҕолоротар, сиэнэриигэр аймахтара: Намтан Ериовтар, Кыйыттан Игнатьевтар;

—уолуттар рабочай Капрынов Константин Константиновичка уонна кинн кэргэниигэр Варвара Афанасьевнаҕа, кинилэр оҕолоруттар Сүбүрүүскай аатынан совхоз салаатата, профкома;

—кыыһыттар Капрынова Татьяна Константиновнаҕа, кийиитигэр Капрынова Варвара Афанасьевнаҕа Болтого сельсовета уонна дьаһыла-сад коллектива.

Күндү убайбыт, абаҕабыт үлэ ветерана, хоту көбүү кыттыылааҕа, районо бухгалтера

КУЛИЧКИН Егор Семенович

эмиэ ыалдьан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, аймахтарыгар, биллэр дьоҥноругар иҥитиннэрэбит.

Быраатара, балыстара, кийиитэ, сиэнэрэ, аймахтара.

Куличкин Егор Семенович өлбүтүнэн чугас дьоҥноругар дириҥ кутурҕаннарын биллэрэллэр:

—үөрэх оройуоннааҕы салаатын коллектива уонна профсоюз райкома;

—оройуон администрациятын үпкэ отдела;

—биирдэ үлэлэбит биир идэлээхтэриигэр бокуоньук балтыгар Куличкина Анна Семеновнаҕа 23 №-дээх аптека коллектива;

—Чурапчы орто оскуолатын коллектива;

—Чурапчытаайы республиканскай спортивнай интернат-оскуола коллектива;

—Кириллоовтар, Васильевтар, Ивановтар, Константиновтар, Макаровтар уонна сиэнэрэ.

„Чэчир" телестудия көрдөрөр

Кулун тутар 19 күнэ

1. Нэйилиэннэҥи олохтоохтор өнөтүнэн хааччыйар комбинат директора С. Р. Евграфованы кытта кэпсэтии.

2. Нолуок оройуоннааҕы инспекциятын начальника Р. Д. Шадриматтан интервью.

3. «Приманка для крокодила» видеофильм.

Кулун тутар 20 күнэ

1. Музыка.

2. Сэдэх идэлээх дьон: кырыымпаһыт Н. М. Неустроевтыын көрсүһүү.

3. Саха Республикатын Конституциятын бырааҥын дьүүллэһэбит: студиҕа—историческай наука кандидата Е. Е. Алексеев.

4. «Борьба за огонь» (16-тан үөһээ саастаахтарга) видеофильм.

Кулун тутар 21 күнэ

1. Үөрэнээччилэр түмүк концердара.

2. Видеофильм.

Кулун тутар 22 күнэ

1. «Фантастический остров» мультфильм.

2. Сонуннар.

3. Видеофильм.

Олохтоох биэриилэр кэнэҥэ 7 чаастан саҕаланналлар.

АТАСТАҺАБЫТ

—туттулла сылдьыбыт советскай от охсор мотоблогу саҥа «Минскай» мотоциклга. Тел. 21-839 (үлэ кэнниттэн).

—дьахтар 42 размердаах сылаас сапожкатын 37—38 размердаах итиннии сапожкаҕа. Тел. 26-344 (Дириҥ б.).

—43 размердаах эр киһи иҥэ сапожкатын (Австрия) 40 размердаах-ха. 21-108 (үлэ кэнниттэн).

Хатылыстаайы участковай балыыһанан Литвинцев С. Н. аатыгар бэриллибит 027754 №-дээх больничнай лист сүүрүгүнэн дьиҥэ суоҕунан ааҕыллар.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саҥа олох»—районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4404.

Чурапчинская районная типография Госкомпечати Республики Саха, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».

КАЗ № 34.